

Jėzaus mirties ir prisikėlimo savimonė: istorinis, kultūrinis ir teologinis kontekstas

Straipsnyje analizuojama Jėzaus iš Nazareto mirties ir prisikėlimo savimonė: ką pats Dievo Sūnus manė apie savo mirtį ir prisikėlimą, kokią prasmę jis matė šiuose įvykiuose. Todėl biblinės teologijos kontekste nagrinėjant šiuos pamatinius krikščionybės įvykius, neatsižvelgiama į tai, kaip kiti (aplinkiniai, mokiniai, angelai, politiniai ar religiniai tuometinio istorinio konteksto Šventojo Rašto personažai) apibūdina Jėzų. Didelis dėmesys skiriamas istoriniam kultūriniam Biblijos įvykių, idėjų kontekstui, t. y. išryškinamas Šventojo Rašto teologijos *Sitz im Leben*. Šiandien Naujojo Testamento teologijoje yra visuotinai pripažinta, kad krikščionybė turėjo dvi pradžias: vieną – su istorinio Jėzaus iš Nazareto gyvenimu, kitą – su Kristaus prisikėlimo iš numirusių įvykiu. Jėzaus mirtis ir prisikėlimas yra krikščionybės tikėjimo pagrindas, velykinio slėpinio esmė.

The article analyzes self-consciousness of Jesus' from Nazareth death and resurrection. What he himself thought of his death and resurrection; i.e. His own interpretation of death and resurrection is analyzed: what meaning the Son of God saw in these events. Therefore, when these basic Christian events are examined in the light of biblical theology, no attention is paid to what others say about Jesus, for example, angels, surrounding people, disciples, political or religious characters of the historic context of the Holy Scripture of the day. A lot of attention is directed towards the historical cultural context of the Biblical events and ideas, i.e. *Sitz im Leben* of the theology of the Holy Scripture is emphasized. Today theology of the New Testament universally acknowledges two sources of Christianity: one of them is Jesus' from Nazareth historical life and the other – like the second breath – the event of Christ's resurrection from the dead. Jesus' death and resurrection constitutes the basis of Christian faith and the essence of the Pascal mystery.

Įvadas

Norint geriau pažinti ir suprasti Kristaus skelbtą žinią apie vieną triasmenį Dievą, būtina žvelgti į patį Kristų – ne tiek į istorines aplinkybes, kurias mums pateikia evangelijos ir kurios yra fragmentiškos bei neišsamios, bet labiau į jo paties savęs suvokimą, ypač apie savo mirtį ir prisikėlimą. Būtinai trys Kristaus istorinio-kultūrinio-teologinio pažinimo metodai¹:

1) *Istorinio nuoseklumo principas*. Tai reiškia, kad Jėzus negali ypatingai išsiskirti iš jo laikmečio žmonių, taigi iš tiesų autentiška yra tai, kas atitinka ano meto judaizmo religiją ir kultūrą.

2) *Istorinio nenuoseklumo principas*. Tai reiškia, kad Jėzaus veikla pasižymėjo ne tik panašumu su ano meto kultūra, bet kartu ir labai skyrėsi nuo judaizmo. Tai pabrėžia Jėzaus originalumą, individualumą.

3) *Daugkartinio paliudijimo principas*. Tai reiškia, kad Jėzaus žodžius ir veiksmus liu-

dija skirtingi bei įvairūs šaltiniai, pvz., sinoptinės evangelijos, Pauliaus laišakai ir t. t. Kuo daugiau užuominų apie tą patį dalyką, tuo faktai yra tikresni².

Norint suderinti šiuos tris metodus, būtina atskaitos tašku pasirinkti istorinį Jėzaus asmenį judaizme. Nėra prasmės atskirai kalbėti apie Kristų ir atskirai apie judaizmą, bet būtina kalbėti apie *Kristų judaizmo kontekste*. Svarbu suvokti tai, ką jis pats mąstė apie save, ne vien kitų žodžius apie jį. Išimtis gali būti padaryta tik kalbant apie pneumatologinę Jėzaus sūnystę ir krikštą Jordano upėje. Tokia metodologinė pozicija dogminėje teologijoje yra nauja, ji geriau atskleidžia Jėzaus asmenybę ir jo skelbiamą žinią apie Dievą. Svarbiau yra klausti „ką tu manai apie save patį?“ negu „ką jūs manote apie mane“³. Jėzus buvo Dievas, todėl kaip Dievas turėjo žinoti, kad prisikels iš numirusiųjų. Tačiau kaip vien tik žmogišku protu paaiškinti, kodėl jis išgyveno mirties baimę Getsemanės sode ar jautė nerimą paskutinės vakarienės metu? Kaip Dievas Kristus žinojo viską, bet būdamas ir žmogus, jis turėjo savo istorinę savimonę, neatsietą nuo judaizmo kultūros ir religijos. „Jeigu kristologija savo atskaitos tašku neturėtų žemiškojo Jėzaus, tai ir tolimesnė jos raida Bažnyčioje būtų be istorinio pagrindo ir turinio“⁴.

Todėl šiame etape nesvarbūs tokie bibliniai duomenys:

1. Vaikystės ir kūdikystės pasakojimai: Marijos apsilankymas ir t. t.
2. Dvi teofanijos: krikšto metu Jordano upėje ir atsimaianant ant Taboro kalno.
3. Visi atvejai, kai apie Jėzų kalba kiti: mokiniai, pašaliniai asmenys, nusidėjėliai ir t. t.
4. Visa Jono Evangelija, nes ji skiriasi nuo sinoptinių evangelijų, joje labiau akcentuojama teologinė, o ne istorinė tikėjimo tradicija⁵.

Darbo tikslas – išanalizuoti Jėzaus mirties ir prisikėlimo savimonės klausimą. Visų pirma būtina atsižvelgti į ano meto istorinį-kultūrinį kontekstą, siekiant parodyti, kad Jėzaus atvejis nėra atsitiktinis, bet kartu ir panašus, ir skiriasi nuo kitų istorijos atvejų. Kristus skelbia negirdėtą naujieną – Dievas nebeįskaitys nuodėmių tam, kuris jį tikės, kuris jį ir savo artimą mylės, kuris seks jo pėdomis ir mokymu. Pvz., Ignacijus iš Antiochijos savo laiške efeziečiams rašo: „jo naujumas buvo nuostabos motyvas“⁶. Kristus iš atsivertusiųjų nereikalavo ypatingų atgailos ženklų ir darbų, bet tiesiog tikėjimo juo. Naujajame Testamente skelbiamas Dievas, kuris trečiąją dieną Kristų prikėlė iš numirusiųjų. JHWH vardas konkretizavosi Jėzuje Kristuje. Nuo šiol toks Dievo vardas bus tų, kurie išpažįsta Kristų kaip Viešpatį. Dar daugiau – gėdinga Jėzaus mirtis ant kryžiaus yra beribės Dievo meilės žmogui išraiška. Ši pagrindinė krikščionybės žinia glumino aplinkinius. „Dievas įrodė savo meilę tuo, kad mums dar tebesant nusidėjėliams, Kristus numirė už mus“ (Rom 5, 8). Per Kristaus asmenį ir jo mokymą bei gyvenimą Dievas įrodė savo ištikimybę anksčiau duotiems pažadams. Kristus nesistengė mokyti naujo Įstatymo, bet skelbė prisiartinusią Dievo karalystę. Taigi Kristaus žinia apie Dievą yra ta, kad „šiandien“ pas mus atėjo išganymas, dabar yra maloningi Viešpaties metai, dabar Kristuje realiai veikia Dievo karalystė: „Atėjo įvykdymo metas, Dievo karalystė čia pat! Atsiverskite ir tikėkite Evangelija!“ (Mk 1, 15).

Aktualumas – straipsnyje naudojantis šiuolaikine bibrine teologija atskleidžiamas to meto istorinis-kultūrinis Jėzaus mirties ir prisikėlimo kontekstas, parodoma jo savimonė šių temų atžvilgiu. Darbas aktualus ir todėl, kad lietuvių kalba parašytų veikalų ar straipsnių šia tematika labai nedaug.

Straipsnio objektas – Jėzaus mirtis ir prisikėlimas istoriniame, kultūriniame bei teologiniame kontekste.

Metodai: istorinis kritinis metodas, mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė.

1. Jėzaus laikysena prieš mirtį ir jo mirtis

Povelykinėje Bažnyčioje egzistavo soteriologinė Jėzaus mirties interpretacija. Tai liudija Šventojo Rašto eilutės: 1 Kor 15, 13 ir Rom 3, 25. Katalikų Bažnyčios katekizme rašoma: „Šv. Paulius išpažįsta tikėjimą, kurį sakosi „gavęs būtent: Kristus numirė už mūsų nuodėmes, *kaip skelbė Raštai*“ (1 Kor 15, 3). Atperkamoji Jėzaus mirtis išpildė pranašystę apie kenčiantį Dievo Tarną (Iz 53, 7–8 ir Apd 8, 32–35). Pats Jėzus aiškino savo gyvenimo ir kančios prasmę, nušviestą minties apie kenčiantį Dievo Tarną (Mt 20, 28). Prisikėlęs jis šitaip aiškino Raštus Emauso mokiniams (Lk 24, 25–27), o vėliau ir patiems apaštalams (Lk 24, 44–45)⁷. Taigi Naujajame Testamente kenčiančio tarno (hebr. *ebed*) paveikslas dažnai tapatinamas su Kristumi, per kurį suvokiama Dievo valia. Apaštalų darbuose ir Pauliaus teologijoje egzistuoja soteriologinė, t. y. išganojami, Kristaus mirties interpretacija: jis mirė ant kryžiaus tam, kad išganytų žmones. Tuo istoriniu laikotarpiu nemažai nuteistųjų būdavo nukryžiuojami, bet nė apie vieną nesakoma, kad jis kentėjo ir mirė dėl žmonių nuodėmių, taip kalbama tik apie Jėzų iš Nazareto⁸. Pirmasis laiškas korintiečiams chronologiškai yra seniausias tekstas, kuriame minima, kodėl Kristus mirė – „už mūsų nuodėmes“ (1 Kor 15, 3). Apaštalų darbų knygoje pateikiama apaštalo Petro kalba apie Jėzaus mirtį, pasitelkiant kontrasto schemą nužeminimas-išaukštinimas: „Taigi tą vyrą, Dievo valios sprendimu bei numatymu išduotą, jūs nedorėlių rankomis nužudėte, prikaldami prie kryžiaus. Dievas jį prikėlė, išvaduodamas iš mirties kankynės, nes buvo neįmanoma, kad jis liktų mirties grobis“ (Apd 2, 23–24). Laiške romiečiams sakoma, kad Dievas jį skyrė kaip „permaldavimo auką“ dėl mūsų (Rom 3, 25). Kokią prasmę savo mirčiai suteikė pats Jėzus? Jei Kristus mirė tik kaip vienas iš daugelio, jei jo mirtis mums neturi jokios prasmės, tai mūsų tikėjimas yra tuščias.

Pirmiausia antropologiniu aspektu (ne teologiškai) reikia įvertinti Jėzaus iš Nazareto, kaip istorinio asmens, laikyseną savo mirties akivaizdoje. Kristus, būdamas Dievas, žinojo viską, tačiau kaip žmogus jis gyveno ano meto istorijos ir kultūros sąlygomis. Jėzus, remdamasis akivaizdžiais faktais (jie pateikiami toliau), turėjo numanyti, kad mirs ne savo mirtimi⁹. Kyla esminis klausimas, kokią prasmę Jėzus suteikė savo paties mirčiai? Nuo atsakymo, kokią reikšmę žmogui turi Kristaus mirtis, priklauso ir atsakymas, kuo žmogui svarbus jo gyvenimas. Jei jo mirtis nebuvo atsitiktinė, tai panašiai ir jo gyvenimas turėtų būti traktuojamas kaip ypač svarbus žmogui. Be abejo, kaip žmogus Jėzus nujautė, kad mirs ne savo mirtimi, nes jis:

- Labai konfliktavo su to meto politinėmis grupuotėmis: fariziejais (gerbusiais įstataimais), sadukiejais (garbinusiais šventyklas), zelotais (siekusiais politinės Izraelio nepriklausomybės nuo okupantų romėnų). W. Kasperis pabrėžia, kad tuo metu romėnai buvo ypač jautriai reaguodavo į visokius politinius judėjimus, labai bijojo sukilimų ir stengėsi

kuo greičiau užgesinti bet kokį kilusį pasipriešinimo židinį. Tai galėjo paspartinti Jėzaus mirties įvykį¹⁰.

- Kritikavo šventykloje atliekamas apeigas, tai galėjo užtraukti ne tik žydų religinės vadovybės ir aukštųjų kunigų pyktį, bet taip pat lemti nepalankų romėnų politinės vadovybės požiūrį.

- Tragiška Jono Krikštytojo mirtis parodė, kad panašus likimas laukė visų radikalų. Zebediejaus sūnams duotas atsakymas – „Ar galite gerti taurę, kurią aš gersiu?“ (Mt 20, 22) – nėra aiškus, bet leidžia nujausti jo nerimą artinantis mirčiai¹¹.

- Dauguma Senojo Testamento pranašų, kalbėjusių Dievo vardu, Jeruzalėje būdavo nužudomi, ir Kristus tai žinojo: „Jeruzale, Jeruzale, tu užmuši pranašus ir užmėtai akmenimis tuos, kurie yra pas tave siunčiami“ (Lk 13, 34).

Kristus kartais atvirai užsimindavo apie tragišką savo mirtį, nors judaizme vyravo nuomonė, kad Mesijo mirtis neturėtų būti tragiška (Mk 8, 31; 9, 31; 10, 32–34). Jis dažniau kalba apie dramatišką Žmogaus Sūnaus likimą, o ne apie išganingą (soteriologinę) savo mirtį, kuri išganys visus žmones. Savo mirties akivaizdoje Jėzus nemano, kad jo mirtis bus atsitiktinė, traktuoja ją kaip Dievo valios išsipildymą, todėl religiniu požiūriu ji turės būti prasminga. Čia galima paminėti netikėjimą Dievo pranašais, vynininko sūnų parabolę, „taurės gėrimą“. Jeremijo knygoje (25, 15–29) išgerti taurę reiškia neturėti jėgų toliau priešintis. Taurė – tai Dievo teismas. „Beribėje mirštančio Jėzaus meilėje Dievas iki galo parodė savo meilę nusidėjusiam žmogui. Įvyko eschatologinė auka, todėl šventyklos kultas buvo vieną kartą visiems laikams išpildytas“¹². Kad Kristaus mirtis bus išganinga, netiesiogiai kalbama Senajame Testamente, pavyzdžiui, „Viešpaties Tarno kančios ir pergales“ giesmėje (Iz 53), Zacharijo knygoje: „Ant Dovydo namų ir Jeruzalės išliesiu malonės ir maldavimo dvasią taip, kad žvelgdami į tą, kurį jie pervėrė, raudos kaip raudama vienturčio vaiko“ (Zch 12, 10). Pats Kristus tiesiogiai šių garsių tekstų niekada nekommentavo ir jais nesirėmė.

2. Istorinis, kultūrinis, religinis kontekstas

2.1. Graikų kultūra. Graikai nesuvokė išganomosios mirties prasmės, jie net neturėjo nuodėmės sampratos. Graikų helenistinėje kultūroje egzistavo kelios mirties prasmės:

- Apoteozė (gr. *apotheōsis* – „išaukštinimas“) – tai aukščiausias laipsnis – didvyrio mirtis ir jo išaukštinimas.

- Savo gyvybės aukojimas už miestą ir draugus.

- Savo gyvybės aukojimas už įstatymą ir tiesą.

- Savo gyvybės aukojimas už kalčių išpirkimą, pvz., graikų mitologijoje Ifigenija miršta už savo kaltes, kad jas išpirktų¹³.

2.2. Romėnų kultūra. „Romėnams nukryžiuojimas buvo žiauriausia sunki bausmė, skirta žmogžudžiams, sukilusiems vergams ir kitiems baisiems kolonijų nusikaltėliams“¹⁴. Tačiau romėnų kultūroje buvo žinoma vadinamoji „išperkamoji auka“ (lot. *piaculum*). Lukiano veikale *Pharsalia* (nr. 308–309) Kaetonas iš Utencijos būsimą savo mirtį aiškina kaip kraujo praliejimą už kitus: „Hic redimat sanguis populos, hac caede luatur / quidquid romani meruerunt pendere mores“ („Šis kraujas teišvaduoja tautas, šiuo nužudymu tebū-

na atpirkta visa tai, ko romėnai nusipelnė saugodami papročius“. Aut. vert.).

2.3. Kumrano bendruomenė (40 m. pr. Kr. – 30 m. po Kr.). Jos tekstuose kalbama apie paslaptinę kunigišką kilmės Mesiją, kuris „išpirks daugelį savo kartos žmonių ir bus siųstas daugeliui savo kartos žmonių. Jo žodis yra Dievo žodis, atitinkantis Dievo valią. Bus išsakyta daugybė melo žodžių prieš jį, jis bus paniekintas ir apšmeižtas“ (4Q541). Aiškiai nepasakyta, kokia mirtimi mirs Mesijas, bet nujaučiama, kad ji bus dramatiška¹⁵.

2.4. Judaizmas. Jame žinoti keturi nuodėmių išpirkimo būdai:

- Gailestis už savo nuodėmes.
- Atpirkimo dieną *Yom Kippur* vyriausiojo kunigo aukojama auka už visą tautą.
- Kančia.
- Mirtis.

Taigi ir judėjai žinojo, kaip galima išpirkti nuodėmes – mirtimi. Įdomu pažymėti, kad apokrifinėje ketvirtojoje Makabiejų knygoje puikiai atskleista soteriologinė mirties prasmė. Joje kalbama apie nekaltą kankinių kančią ir kraują, kuris apvalo tautą nuo nuodėmių, ją išgano¹⁶.

3. Jėzaus atvejis

Jėzaus požiūris į savo mirtį yra neatsiejamas nuo viso jo gyvenimo. Jam ypač tinka posakis: „Mirštama taip, kaip gyventa“. Galima išskirti tris aspektus:

• **Įsakymas mylėti priešus**, be abejo, taikomas ir pačiam Jėzui, Lk 23, 34: „Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino, ką daro“. Jis nekovojo, lengvai atsidavė į priešų rankas.

• **Geranoriškumas visiems nusidėjėliams.** Jėzus skelbė, kad Dievas juos myli, kviečia bendrystei ir teikia malonę, jis ir mirė už nusidėjėlius.

• **Tarnavimas neturtingiesiems ir vargšams.** Biblistas H. Šurmanas pirmasis Jėzaus iš Nazareto gyvenimą apibūdino kaip *pro-existentia*, tai reiškia, kad Jėzus siekė tarnauti tiek Dievui, tiek jį išpažįstantiems. Jo gyvenimas buvo skirtas kitiems, todėl ir jo *pro-existentia* tampa *pro-nobis* – „gyvenimu dėl mūsų“¹⁷. Taigi, jei gyvenama dėl kitų, tai dėl kitų ir mirštama. Visi Jėzaus veiksmai, žodžiai, maldos buvo skirti kitiems, išskyrus maldą Alyvų sode, kuri buvo už save patį: „Kiek toliau paėjęs, parpuolė kniūbsčius ir meldėsi: „Mano Tėve, jeigu įmanoma, teaplenkia mane ši taurė. Tačiau ne kaip aš noriu, bet kaip tu!“ (Mt 26, 39). Mk 10, 45 rašoma: „Žmogaus Sūnus atėjo ne kad jam tarnautų, o pats tarnauti ir gyvybę už kitus atiduoti“. Evangelijoje pagal Morkų šis teiginys yra gana abstraktus, neapibūdinama nei tai, kaip Jėzus mirs, nei kokia jo mirties prasmė. Kaip atiduoti gyvybę? Būti užmuštam akmenimis, pakartam, nukryžiuotam? Kodėl jis turėtų atiduoti gyvybę? Už nuodėmes? Kieno? Savo ar kitų? Taip pat neaišku, ar mirtis bus nugalėta? Čia dar tiesiogiai nekalbama apie prisikėlimą.

Jėzus iš Nazareto savo mirtį vertino kaip galimybę vieno žmogaus kančia ir mirtimi suteikti išganymą daugeliui. „Jėzaus atsiduodanti mirtis yra visos jo tarnystės viršūnė“¹⁸. Tai lemia mirtį *ad extra* – už kitus, tą liudija ir Paskutinė vakarienė. Kristaus žodžiuose glūdi trys sluoksniai: 1) Atpirkimas: „Lygiai taip po vakarienės jis paėmė taurę, sakydamas: „Ši taurė yra Naujoji Sandora mano kraujyje, kuris už jus išliejamas“ (Lk 22, 20). 2) Sinajaus sandoros priminimas: „Tai sandoros kraujas“. 3) Žodžiai, žadantys eschatologinę

puotą: „Nebegersiu vynuogių vaisiaus iki tos dienos, kada gersiu jį Dievo karalystėje“ (Lk 22, 18). Apaštalas Paulius vėliau pasakė: „Kada tik valgoite šią duoną ir geriate iš šios taurės, jūs skelbiate Viešpaties mirtį, kolei jis ateis“ (1 Kor 11, 26).

Taigi „Kristus savo mirtį suvokė kaip savo gyvenimo dovaną paskutinės vakarienės stalo bendrininkams. Mirdamas jis aiškiai suvokė, už ką miršta“¹⁹.

4. Jėzaus prisikėlimas iš numirusiųjų

Šiandieninė teologija ir modernioji biblistika teigia, kad krikščionybė turėjo dvi pradžias: pirmą – su pačiu Kristumi, jo gimimu, mokymu ir gyvenimu, antrą – su jo prisikėlimu²⁰. Iš tiesų, po Kristaus prisikėlimo jaunutė krikščionių bendrija, vadovaujama apaštalu Pauliaus, Jokūbo ir Petro, pradeda naują gyvenimą, kuris buvo apmiręs po Kristaus – jų mokytojo – mirties. Krikščionybei neužtenka pirmosios pradžios, yra būtina ir antroji. Reikia ne tik ikivelykinio istorinio Jėzaus iš Nazareto, bet būtinas ir povelykinis Viešpats Kristus, trečią dieną Dievo prikeltas ir pasodintas Aukščiausiojo dešinėje. Krikščionybė nebūtų taip išplitusi, jei Jėzaus gyvenimas būtų baigęsis skandalinga mirtimi ant kryžiaus ir galiausiai kapo duobėje. XIX a. Biblijos tyrinėtojas D. Straussas teigė, kad po didelio mokinių nusivylimo, kilusio dėl Jėzaus mirties, staigus jo mokinių ir pasekėjų pasikeitimas bei entuziastingas kerigmos skelbimas nėra racionaliai paaiškinamas. Toks pasikeitimas ir liudijimas, nebijant prarasti net savo gyvybės, liudija, kad įvyko kažkas svarbaus, nelaukto ir itin ypatingo, kas radikaliai pakeitė jų gyvenimus ir nuostatas Jėzaus atžvilgiu²¹.

Ankstyvoji Bažnyčia savo raštuose (NT) nesistengė atkurti tikslios Kristaus biografijos, bet skelbimą grindė gyvu liudijimu, kad „Jėzus gyvas“, „Jėzus yra prisikėlęs“, taip „trečiąją dieną“ krikščionybė gimsta antrą kartą. Sąvoka „trečioji diena“ judaizme turėjo savitą teologinę prasmę. Pavyzdžiui, rabinai sakydavo: „Šventasis, tebus jis palaimintas, niekada nepalieka teisingo nelaimėje ilgiau kaip tris dienas“²². Mokiniai grindė savo tikėjimą ne moksliniais Mokytojo gyvenimo aprašymais, bet gyvu tikėjimu, klausant kerigmos apie jo prisikėlimą iš mirties. „Tik tikintis žmogus gali tvirtinti, kad Jėzus gyvas, t. y. nei Pilotas, nei Erodas, nei Kajafas šito neišpažins niekada. Jėzus iš skelbiančiojo tampa skelbiamuoju“²³. Todėl ir Evangelijos yra kupinos velykinio tikėjimo. Pavyzdžiui, visatos pradžia – didįjį sprogamą – galima įžvelgti tik dabar stebint kosmosą, panašiai ir prisikėlimo įvykį istoriškai galima atsekti skaitant ir tyrinėjant raštus, istorinį-kultūrinį ano meto kontekstą, be to – ir tai yra nauja – didelę reikšmę čia turi žmogaus egzistencija, jo gyvenimo ir mirties prasmės paieškos, taigi tikėjimas įneša svarų indėlį ir suteikia tam tikrą atspalvį.

Prisikėlimo įvykyje svarbūs keturi motyvai:

1. NT pristato šį įvykį kaip Jėzaus išėjimą už materialios realybės ribų – į šlovingą gyvenimą, būdingą tik pačiam Dievui. Tokia būseną visiškai skiriasi nuo bet kokios kitos kieno nors būsenos ir su niekuo nesulyginama, tai ne iš šio pasaulio tikrovės kilusi visiškai kitokia egzistencijos forma.

2. Įvykis yra dieviškos kilmės – priskiriamas tik Dievui, todėl racionalūs ir empiriniai šio įvykio paaiškinimai ir tyrinėjimai yra neįmanomi, nes šis įvykis peržengia medžiaginio pasaulio ribas. Kitaip tariant, įvykio priežastis yra ne žemiška, bet dieviška. Kaip kitaip galima paaiškinti tai, kad trapus ir gendantis kūnas gali vėl atgauti gyvybę? Dar būtų

galima suprasti, kad sielos gyvenimas tęsiasi po kūno mirties, bet kaip tada su pačiu kūnu? Šie dalykai nebeprisklaido materialaus pasaulio tikrovei, jie yra visiškai kitame – transcendentiniame pasaulyje.

3. „Kristaus prisikėlimo paslaptis yra realus įvykis; kaip liudija Naujasis Testamentas, jis turėjo istoriškai konstatuotų apraiškų“²⁴. Tačiau pats prisikėlimo įvykis nebuvo tiesiogiai konstatuotas ar kieno nors užregistruotas, nes prie Jėzaus kapo tuo metu nieko nebuvo. Prisikėlimas yra naudojant dedukcinį metodą išvestas iš kitų įvykių: tuščio kapo atradimo, pasirodymų, stebuklų.

4. Prisikėlimo įvykis nėra tokios pat rūšies istorinis įvykis kaip, pvz., Jėzaus gyvenimas ar Jeruzalės sugriovimas, nes jis neišvengiamai implikuoja tikėjimo kategoriją. Istoriškai tikras yra mokinių skelbimas, kad Kristus prisikėlė, nes jį galima istoriografiškai konstatuoti iš rašytinių šaltinių. Vis dėlto prisikėlimas yra objektyvus įvykis, greta tikėjimo turintis ir skelbimo subjektyvumą.

5. Istorinis-kultūrinis prisikėlimo kontekstas

5.1. Graikų kultūra. Jai būdingas sudėtingas antropologinis kontekstas, kuris buvo labiau dvasinis, nematerialus. Žmogaus prigimties klausimą pirmasis iškėlė Sokratas. Jis klausė – kas yra žmogus? Atsakymas: tikriausiai siela, kuri naudojasi kūnu. Kūnas buvo įsivaizduojamas kaip sielos kalėjimas, kaip kažkoks įrankis, kaip vergystė, tad mirtis reiškė išsivadavimą iš šio kalėjimo. Graikams buvo geriau visai negimti negu mirti. Aristoteliui žmogus yra *nous* – intelektas. Pvz., V a. pr. Kr. graikų poetai tvirtino, kad žmogui nėra vilties prisikelti (Eschilo poezija). Jie sakydavo, kad „dulkės sučiulpia kraują kapo duobėje... ir tai yra galas“. Tačiau graikų mitologijoje yra užsimenama apie prisikėlimą kaip galimybę išgyventi po mirties (Kentaurai, Askelapijus)²⁵. Platonas *Respublikoje* (614b) atpasakoja mitą *Er*, užsimindamas apie mįslingą personažą, grįžusį iš pragarų ir pasakojantį, ką ten matė²⁶.

Graikijoje egzistavo misterijų kultai, kurie buvo skirti „mirštantiems ir prisikeliantiems dievams“ (angl. *dying and rising gods*), jie mirdavo ir atgimdavo be istorinių įvykių, sąlygojami vegetatyvinių procesų, panašiai kaip keičiantis metų laikams gamta cikliškai apmiršta ir atgimsta. Graikai žinojo atgimimo ir prabudimo, bet ne prisikėlimo su kūnu kategoriją. Platonas ir Porfirijus vartojo dvi sąvokas, susijusias su prisikėlimu:

- 1) *metempsychosis* – sielos perėjimas į kitą vietą;
- 2) *metempsychosis* – kūno perėjimas į kitą vietą²⁷.

Jų manymu, sielos negali ilgai išbūti be kūno, jos turi grįžti į tokius kūnus, kurie priitaikyti gyventi naujomis sąlygomis (Resp. 617d-e). Galima daryti tokią išvadą: graikų kultūroje arba pripažįstamas sielos nemirtingumas, arba neigiamas bet koks gyvenimas po mirties²⁸.

5.2. Judėjų kultūra. Žydų pasaulis yra artimesnis krikščionių pasaulėjautai, todėl ir Kristaus prisikėlimą skelbti žydams buvo lengviau nei graikams (Pauliaus kalba Areopage buvo išjuokta). Judėjų kultūroje egzistuoja 3 etapai:

- 1) Bet kokio išgyvenimo po mirties neigimas, pvz., Job 14, 12 – „žmogus gulasi ir daugiau nebeatsikelia. Jis pabus tik tada, kai dangaus nebebus, tik tada jis bus pažadintas

iš miego“, taip pat Ps 66; Koh 3, 19; Iz 38, 18. Dėl to sadukiejai neigė prisikėlimą, Kristaus laikais jie pripažino visišką žmogaus išnykimą.

2) Sielos nemirtingumo pripažinimas, pvz., Enochas (III a. pr. Kr.) užsimena apie mįslingą vietą Vakaruose, kurioje sielos laikomos atskirtos iki teismo dienos. Tą mintį II a. pr. Kr. stengiasi patvirtinti Siracidas ir Koheletas, pvz., Sir 17, 25 – „Žmogaus sūnus nėra nemirtingas: visi žmonės yra dulkės ir pelenai“. Tačiau Išm 3, 1–10 jau teigiama, kad „teisiųjų sielos yra Dievo rankose“. Taigi atrodo, kad tuo metu tikėjimas buvo dvilypis, toks jo pobūdis išliko iki pat I a. po Kr. Net Filonas Aleksandrietis nekalba apie prisikėlimą, o vien tik apie sielos gyvenimą po mirties, jis vartoja terminą *metanastasis* – sielų migracija iš kančios į dorybes (gėrį)²⁹.

3) Kūno prisikėlimo pripažinimas, apie jį judaizme pirmą kartą tiesiogiai užsimenama Iz 29, 19: „Vėl gyvens mirusieji. Pabus tie, kurie guli pelenuose“. Tai konkreti užuomina apie prisikėlimą. Ši ištrauka, įterpta į vadinamąją Izaijo apokalipsę (Iz 24, 27) suponuoja prisikėlimą iš mirties. Tačiau kelsis tik teisieji, o ne visi žmonės. Iz 26, 14 – „neteisieji nebegyvens, jų šešėliai nebeprisikels“. Apie prisikėlimą tiesiogiai kalba ir Dan 12, 2: „Daugelis tų, kurie guli žemės pelenuose, prisikels: vieni amžinajam gyvenimui, kiti teismui ir gėdai“. Tik šioje žydų Biblijos dalyje tiesiogiai kalbama apie prisikėlimą. Pirmą kartą kalbama apie dvigubą eschatologinį prisikėlimą. Tokia pačia tematika rašoma ir 2 Mak 7, 9: „Pasaulio karalius, kai mirsime sekdamis jo įstatymus, mus prikels naujam ir amžinam gyvenimui“. Verta pabrėžti, kad prisikėlimas nėra laikomas atsaku į dramatišką mirtį, jis yra standartinis būdas išreikšti eschatologinį teismą, todėl palaiapsniui įgauna visuotinį pobūdį, apimdamas visus žmones, ne tik žydus³⁰.

Žydų istorikas Juozapas Flavijus garsiaje istorijos veikale „Judėjų karas“ teigia, kad pagal fariziejų mokymą sielos yra nemirtingos, bet tik gerųjų eina į dangų, o blogieji amžinai lieka pragare. Pats Flavijus buvo linkęs manyti, kad turėtų būti tikima galutiniu prisikėlimu, nes sielos perėjimas į kitą kūną nėra staigus. Čia kalbama apie sielų migraciją po mirties, tačiau ji nėra visiškai aiški, ir yra problematiška nustatyti, ką reiškia „kitas kūnas“. „Helenistiniame judaizme prisikėlimo idėja buvo sudvasinta, buvo kalbama ne tiek apie medžiaginio kūno prisikėlimą, kiek apie naują sielos gimimą“³¹.

5.3. Kumrano bendruomenė. Čia dėmesys prisikėlimo temai yra nedidelis, nors jie ir žinojo Danieliaus bei Enocho knygų turinį. Jie tikėjo, kad žmonės jau čia, žemėje, dalyvauja dangiškoje liturgijoje, o pasaulio pabaigoje – eschatologijoje – įvyks visuotinis kūrinių atnaujinimas ir neteisieji bus pasmerkti. Tačiau apie kūno prisikėlimą kalbama retai. Išganymas, jų manymu, tarsi jau buvo įvykęs, tad dėmesys ateities prisikėlimui yra nesvarbus. Viename tekste (1 QH 3, 22 sek.) sakoma: „Davei žmogui amžiną likimą su pažinimo dvasia, kad garbintų tavo vardą džiugioje bendruomenėje“³². Tyrinėtojai mano, kad čia kalbama apie nemirtingą sielą.

6. Jėzaus savivoka

Jėzus pritarė fariziejų tikėjimui eschatologiniu kūno prisikėlimu (sadukiejai ir samariečiai mirusiųjų prisikėlimo nepripažino). Jėzus niekad neprašo Dievo, kad jį prikeltų iš numirusiųjų, taip parodydamas, kad Kristus buvo teisus savo priešininkų akivaizdoje.

Kristus retai kalba apie savo prisikėlimą. Tik vieną kartą visi sinoptikai vienodai perduoda Kristaus žodžius apie jo ateitį: „ir po trijų dienų prisikels“ (Mk 9, 31). Tai reiškia, kad Kristus žinojo, jog Dievas jo neapleis mirusiųjų pasaulyje. Tokia viltis, kad neteisingai kenčiantys bus Dievo išgelbstimi, egzistavo jau judaizme, pvz., Iz 53, 11 – „po kančių matys šviesą“, 2 Mak 7, 9; 14; Ps 34, 20 – „daug yra teisiojo kančių, bet iš visų išgelbės Viešpats“.

Evangelijos detaliam neaprašo paties prisikėlimo įvykio, tačiau apibūdina Prisikėlusiojo asmenį. Tai rodo, jog pirmajai krikščionių bendruomenei labiau rūpėjo Kristaus asmuo, o ne tai, kaip jis prisikėlė. Šiuo atveju tikima ne pačiu prisikėlimu, o prisikėlusiu Jėzumi, kuris tikinčiojo gyvenime užima svarbiausią vietą. Tokią poziciją patvirtina šie NT vartojami terminai: daiktavardis *anastasis* – „prisikėlimas“ yra Jėzaus pasakomas vos 6 kartus, o veiksmažodis „prisikelti“ – *egeiren* NT yra pavartotas 50 kartų. Tai reiškia, kad pastarasis terminas nurodo dinamiškumą, asmeniškumą. Jėzus, užsimindamas apie savo prisikėlimą, jo nedetalizuoja, bet kalba abstrakčiai ir mėšlingai³³. Taip pat ir Jėzaus atsakymas vyriausiajam kunigui (Mk 14, 62) „matysite Žmogaus Sūnų sėdintį Dievo dešinėje“ suponuoja Kristaus dabartinio gyvenimo tęstinumą. Tokią Mesijo istorinę sąmonę patvirtina ir Kumrano radiniai: 4Q491 fragmentas 11, I, 13–18 – „mano šlovė yra nesulyginama su niekuo kitu. Aš esu danguose. Kas gali lygintis su mano garbe. Aš esu priskirtas dievams ir mano šlovė yra kartu su karalių sūnumis“³⁴.

Jėzus žinojo, kad jo likimas yra Viešpaties rankose ir kad Tėvas bus jo pusėje, jis bus išgelbėtas po mirties. Jėzus aiškiai suprato, kad atsiduoda į gyvojo Dievo JHWH rankas.

Kristaus prisikėlimo įvykis visiems buvo nelauktas dėl:

- 1) Judo Iskarijoto, kuris nieko nebesitikėjo iš Mokytojo, išdavystės.
- 2) „Trigubo“ Petro išsigynimo.
- 3) Moterų ėjimo ištepti mirusiojo kūno, nes tai reiškė jo mirties patvirtinimą.
- 4) Bendro Dvylikos išsisklaidymo, pasimetimo, kurį liudija Lk 24, 21 – „O mes manėme, kad jis išgelbės Izraelį, bet jau praėjo trys dienos“.

Tuščio kapo atradimas buvo nelauktas, nes moterys, norėdamos jį tinkamai palaidoti (ištepti jo kūną aliejais), svarstė, kas joms galės atritinti akmenį. Netgi Prisikėlusiojo pasirodymai ne visus įtikino ir neišsklaidė jų abejonių: „kada jį pamatė, pagarbino, tačiau kiti abejojo“ (Mt 28,17).

Vis dėlto prisikėlimas taip pakeitė mokinius, kad jie nebebuvo tokie kaip anksčiau. Jėzuje mokiniai matė kažką ypatingo, ko negalėjo panaikinti net ir mirtis. Kristui būtų galima pritaikyti pranašo Izaijo žodžius: „Štai aš darau visą naują: jau prasideda, argi nematote?“ (Iz 43, 19).

Ši istorinį faktą iš dalies patvirtina du dalykai:

- 1) tuščio kapo atradimas,
- 2) pasirodymai.

Tuščio kapo atradimas. Pirmojoje bendruomenėje tuščio kapo atradimas nepagrindžia tikėjimo prisikėlimu: „Tuščio kapo atradimo pasakojimas neįrodo prisikėlimo įvykio“³⁵. Tikriausiai tai yra pasimetimo ir išgąščio pasekmė. Tuo galima paaiškinti, kodėl ankstyvuosiuose tikėjimo išpažinimuose (graik. *homologesis*), pvz., 1 Kor 15, 3–5 ar apaštalo Petro kalboje Jeruzalėje, Apd 2, 24–36; 3, 13–26, apie tai neužsimenama. Šie ankstyvieji išpažinimai yra bent 30 metų ankstesni nei pačios Evangelijos, todėl jie patikimesni.

Judėjai, tikėdami prisikėlimu, manė, kad kūnas turi būti apsaugotas nuo suirimo, pvz., rabinai vartojo tokį posakį: „kaip moters iščios priima ir atiduoda, taip ir kapas priima ir atiduoda. Kaip moters kūnas tyliai priima, o atiduoda su šauksmais, taip ir kapas priima su gedulo raudomis, o atiduos garsiai šaukdamas“³⁶. Be to, senojoje judėjų tradicijoje buvo žinomi garsių personažų – Enocho (Pr 5, 24), Elijo (2 Kar 2, 11), Mozės (Įst 4, 6) – atvejai, kai jų kūnai nebuvo likę žemėje, bet paimti į dangų. „Judaizmui buvo priešinga pagonių samprata, kad kapas yra „amžini namai“ – *domus aeterna*“³⁷. Ypač didelę istorinę vertę turi faktas, kad būtent moterys eina prie kapo ir po to liudija, kad jis yra tuščias. Judaizme moterų liudijimas neturėjo jokios juridinės galios, jis galėjo kelti tik juoką. Be to, liudija ne apaštalai, o pašaliniai asmenys. Jei Evangelijose būtų norėta klastoti faktus, toks įvykis su moterimis nebūtų aprašytas. „Jos liko ištikimos Jėzui ir norėjo išsaugoti jo atminimą gyvą“³⁸. Tačiau mokiniai nebūtų galėję skelbti prisikėlimo žinios, jeigu kapas nebūtų buvęs tuščias. Bet kokiu atveju tuščias kapas yra tik jungtis tarp žemiškojo Kristaus gyvenimo ir dieviškos Priskėlusiojo būsenos.

Pasirodymai. Priešingai nei tuščias kapas, Jėzaus pasirodymai grindžia tikėjimą Priskėlusiuoju. Tokie faktai yra minimi 1 Kor 15, 5. Taigi pirmoji tikinčiųjų bendruomenė pripažino ypatingą prisikėlimo svarbą. Galima paminėti, kad sinoptinės Evangelijos įvykius pasakoja vienodai tik iki tuščio kapo atradimo, o po to kiekviena juos aprašo skirtingai. Pasirodymai Evangelijose skiriasi savo vietomis ir adresatais – tai byloja, kad Jėzaus pasirodymai buvo asmeninis susitikimas su Priskėlusiuoju. Jie stiprina mokinių tikėjimą, panašiai kaip apaštalui Pauliui kelyje į Damaską³⁹. Savo laiškuose jis niekada nepasakojo, kaip detalai įvyko Kristaus pasirodymas, tačiau šis įvykis radikaliai pakeitė jo asmeninį gyvenimą: „Aš iš tikrųjų visa laikau nuostoliu palyginti su Kristaus Jėzaus, mano Viešpaties, pažinimo didybe“ (Fil 3, 8). Kristaus prisikėlimo atveju būtina pabrėžti, kad jo pasirodymų negalima laikyti haliucinacijomis, nors Senojo Testamento laikais įvairios vizijos buvo įprastos. Po tokių susitikimų mokiniai drąsiai skelbdavo žinią apie Kristų, nebijodami mirties ir kankinystės. Pasirodžiusiojo Kristaus kūnas negali būti suprastas kaip materialus. Tai nebuvo paprastas sugrįžimas į šį pasaulį, Jėzus neprisikėlė taip, kaip Lozorius, kuris paskui vėl mirė. J. Dupuis pabrėžia, jog „Priskėlusio Viešpaties pasirodymai buvo mokiniams duoti ženklai, kad jie įtikėtų. Jie įtikėjo, nes pamatė Jėzų gyvą“⁴⁰. Susitikimai ir kontaktai su Kristumi yra laikini, todėl čia vartojamas terminas *ofthe* – „pasirodyti“, taigi Jėzus „buvo pamatytas“. Tai ne tas pats kaip žemiškasis Priskėlusiojo gyvenimas. Ne mokiniai buvo pamatymo iniciatoriai, o pats Jėzus. ST Pradžios knygoje (12, 7) rašoma: „Viešpats pasirodė Abraomui ir tarė jam“ – tokia paralelė byloja apie maloningą Dievo iniciatyvą. Jei tai yra stebuklas, tada jis yra atliktas ne kokio nors taumaturgo (žmogaus, darančio stebuklus), bet paties Dievo.

Išvados

1. Kristus buvo įsitikinęs, kad Dievo karalystė, kurią jis skelbė, nesibaigs jo mirtimi, priešingai – per jo kančią ir mirtį ant kryžiaus žmonėms bus atverta amžinoji karalystė danguje. Taip mirtis sujungia dramatišką dabartį ir džiugią ateitį⁴¹. Kristaus mirčiai apibūdinti labai tinka S. Kierkegaardo mintis, kad koks nors kitas būdas apreikšti meilę būtų buvęs

„netikras“ – tik išdavystė ir melas. „Mums nepasakojama, ką tuo metu (kai miršta Kristus – aut. past.) sušuko Dievas Tėvas. Galime tik įsivaizduoti. Paulius laiške galatams sakė, kad Kristus tapo „už mus prakeikimu“, ir – laiške korintiečiams – kad „Tą, kuris nepažino nuodėmės, jis (Dievas) dėl mūsų pavertė nuodėme“. Žinome, ką Dievas jaučia dėl nuodėmės, apleistumo jausmas irgi tinka abiem pusėm“⁴².

2. Kristaus prisikėlimas nėra grynai istorinis įvykis, jis yra metaistorinis, eschatologinis, peržengiantis šio pasaulio ribas. Prisikėlusio Jėzaus būseną apaštalas Paulius apibūdina kaip „sudvasintą kūną“ – *soma pneumatikon*, o ne „medžiaginį kūną“ – *soma psychikon* (1 Kor 15, 42–47). Tai yra nauja egzistencija, visiškai persmelkta Dievo Dvasios, arba vadinamas „šlovingas kūnas“ (Fil 3, 21). „Jėzus yra gyvas, bet ne tuo gyvenimu, kurį jis turėjo prieš tai. Jis iš tiesų yra atsimainęs, nes prisikėlimas nėra paprastas sugrįžimas į gyvenimą ar kape gulincio kūno atgijimas, kaip Lozoriaus atveju – jis buvo prikeltas, kad vėl numirtų. Jėzus, priešingai, yra užgimęs naujam gyvenimui, jis įžengė į visiškai naują būvį Dievo perkeitimo dėka“⁴³. Jėzaus pasirodymai nėra ekstazės pagautų žmonių vizijos, bet normalios jų gyvenimo patirties momentai.

3. Prisikėlęs Kristus daugiau nebėra istorinis asmuo. Tai reiškia, kad jis daugiau nebeturi savo biografijos, o yra perėjęs į sferą, būdingą tik Dievui. Vienintelė Jėzaus istorija lieka tas gyvenimas iki prisikėlimo. „Perkeistas į šią naują būklę, Jėzus daugiau nebėra pavaldus mirčiai“⁴⁴. „Per prisikėlimą Jėzaus kūnas tapo kupinas Šventosios Dvasios galybės; pašlovinatas jis dalyvauja dieviškajame gyvenime“⁴⁵.

4. Tikėti Prisikėlusįjį reiškia sekti Jėzumi iš Nazareto: tuo, ką jis mokė, darė, kalbėjo, kaip gyveno ir t. t. „Būti krikščionimi nereikia vien gerbti mirusį Mokytoją, saugoti jo atminimą ar įgyvendinti jo mokymą. Tai reiškia tikėti, kad Jėzus yra gyvas šiandien, nes buvo Tėvo prikeltas iš numirusiųjų“⁴⁶.

5. Prisikėlęs Kristus nėra laikomas tik praeities personažu. Pauliaus laiškuose jis pristatomas kaip „čia ir dabar“ gyvenantis tarp žmonių – į jį galima kreiptis sakant „Tu“. Tai patvirtinama ir Evangelijoje: „Kur du ar trys susirinkę mano vardu, ten ir aš esu tarp jų“ (Mt 18, 20).

6. Jėzaus prisikėlimas nėra suvokiamas be Dievo Tėvo intervencijos. Kaip jau minėta, neįmanoma mąstyti apie Kristų be Tėvo ir, priešingai, apie Dievą Tėvą be Kristaus, prikeltos iš mirties. G. Nickelsburgas teigia, kad Kristaus prisikėlimo esmei suvokti būtinos dvi teologinės prielaidos: 1) Jėzaus prisikėlimas yra Dievo „kerštas“ už nekaltai kankintą Jėzų iš Nazareto, 2) Jėzaus kančia ir mirtis yra įvykusi dėl žmonių ir pasaulio išganymo⁴⁷. Prisikėlimo „trys dieviškieji Asmenys veikia drauge, bet kiekvienas savitai. Prisikėlimą savo galybe įvykdė Tėvas, kuris „prikėlė“ (Apd 2, 24) savo Sūnų Kristų ir tokiu būdu jo žmogiškąją prigimtį – su jo kūnu – tobulai įvedė į Trejybę. Geroji Naujiena galutinai apreiškia Jėzų, „šventumo Dvasia per prisikėlimą iš numirusių pristatytą galingu Dievo Sūnumi“ (Rom 1, 4). Šv. Paulius pabrėžia, kad Dievo galybė apsiereiškė per Šventąją Dvasią, kuri atgaivino mirusią Jėzaus žmogystę ir ją iškėlė į Viešpaties garbę“⁴⁸.

7. Prisikėlimo koncepcijai turėjo įtakos ir šios aplinkybės: a) mokinių išsamesnis suvokimas, kas iš tiesų buvo šis Mokytojas iš Galilėjos savo žemiškojo gyvenimo dienomis, b) judaizme egzistavusi kankinio arba nekaltai kenčiančiojo, kurį Dievas turi išlaisvinti, samprata, c) eschatologinio prisikėlimo samprata judaizme⁴⁹.

8. Kritikos neatlaiko bandymas psichologiškai paaiškinti mokinių tariamą norą kaip nors „reabilituoti susikompromitavusį savo mokytoją“. Norint pateisinti tai, ką jis darė būdamas gyvas – skelbė, mokė – reikia „sugalvoti“, kad jis yra prisikėlęs. Tokia pozicija – turint omenyje, kad mokiniai nebuvo intelektualūs – būtų dar labiau apsunkinusi Kristaus gyvenimo pabaigos problemos sprendimą. Tai būtų reiškę problemą spręsti iškeliant naują problemą.

9. Jėzaus būseną po mirties yra unikali, apie ją vienintelį sakoma, kad jis „sėdi Dievo dešinėje“. Šis teiginys rodo jį esant Viešpačiu ir Išganytoju bei Šventosios Dvasios dovanų dalintoju tiems, kurie jį tiki. „Taigi Dievas apreiškia savo garbę Jėzujė Kristuje. Dabar Nukryžiuotasis yra pamatomas Dievo šlovėje. Dievo šlovė tampa Nukryžiuotojo šlove. Taip Dievas tapatinasi su juo ir prikelia iš mirties gyvenimui“⁵⁰. Ankstyvoji Bažnyčia, norėdama pabrėžti prisikėlimo įvykį, nevartoja „nemirtingumo“ kategorijos, ją keičia „išaukštimumu“: gyvenimo – mirties – naujo gyvenimo stadijų perėjimu.

NUORODOS

- ¹ Plg. Egger W. Metodologia del Nuovo Testamento. Bologna. 1991.
- ² Penna R. I ritratti originali di Gesu Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi. San Paolo. 1996. P. 36. Wright N. T. Jesus, Quest for the historical, in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 799; Dupuis J. O jūs kuo mane laikote? Kristologijos įvadas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2004. P. 57–59.
- ³ Borg M. Jesus, Teaching of, in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 805.
- ⁴ Penna R. Ten pat. P. 27.
- ⁵ Penna R. Ten pat. P. 10–13.
- ⁶ Kessler H. Cristologia, in Nuovo corso di teologia dogmatica 1. Queriniana. Brescia. 1995. P. 384.
- ⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla. Kaunas. 1997. 601.
- ⁸ Penna R. Ten pat. P. 154.
- ⁹ Kasper W. Gesu Il Cristo. Queriniana. Brescia. 1989. P. 163.
- ¹⁰ Kasper W. Ten pat. P. 153.
- ¹¹ Kasper W. Ten pat. P. 158. Sanders E. P. Istorinis Jėzaus asmuo, Šviesa, Kaunas. 1999.
- ¹² Kessler H. Cristologia, in Nuovo corso di teologia dogmatica 1, Queriniana, Brescia. 1995. P. 349.
- ¹³ Applebaum S. Judaism (Egypt), in The Anhor Bible Dictionary, Vol. III, Doubleday, USA. 1992. P. 1061–1072; Overmann J. A. – Green W. S. Judaism (Greco-Roman period), in The Anhor Bible Dictionary, Vol. III, Doubleday, USA. 1992. P. 1025–1054; Penna R. (1992), Judaism (Rome), in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 1073–1076.
- ¹⁴ Yancey P. Jėzus, kokio niekada nepažinojau. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2002. P. 220.
- ¹⁵ Penna R. Ten pat. P. 159.
- ¹⁶ Paul A. I manoscritti del Mar Morto, Elle Di Ci, Leumann. Torino. 2002.
- ¹⁷ Penna R. Ten pat. P. 161.
- ¹⁸ Kasper W. Ten pat. P. 166.
- ¹⁹ Penna R. Ten pat. P. 165.
- ²⁰ Penna R. I ritratti originali di Gesu Il Cristo. Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, II Gli sviluppi. San Paolo. 1999. P. 7–14.
- ²¹ Penna R. I ritratti originali di Gesu Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi. P. 173–174.
- ²² Nickelsburg G. Resurrection (Early Judaism and Christianity), in The Anhor Bible Dictionary. Vol. V. Doubleday. USA. 1992. P. 687.

- ²³ Penna R. I ritratti originali di Gesù Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi. P. 176.
- ²⁴ *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. 639.
- ²⁵ Homer. The Odyssey. Cambridge, Harvard University Press; London. 1919; Homer. Ilias. Opera in five volumes. Ed. D. B. Monro, Th. W. Allen. Oxford University Press. 1920.
- ²⁶ Penna R. I ritratti originali di Gesù Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi. P. 212.
- ²⁷ O'Callaghan P. Resurrezione, in Dizionario interdisciplinare di scienza e fede 2. Urbaniana university press-Citta Nuova. 2002. P. 1219.
- ²⁸ Jeremijas J. Antropos, in Theological Dictionary of The Hew Testament (Edited by Gerhard Kittel). Vol. I. Grand Rapids. Michigan. USA. 1995. P. 356.
- ²⁹ Penna R. I ritratti originali di Gesù Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi, P. 214–215.
- ³⁰ O'Callaghan P. Resurrezione. P. 1220.
- ³¹ Oepke A. Anastasis, in Theological Dictionary of The Hew Testament (Edited by Gerhard Kittel). Vol. I. Grand Rapids. Michigan. USA. 1995. P. 370.
- ³² Nickelsburg G. Resurrection (Early Judaism and Christianity). P. 687.
- ³³ Oepke A. Anastasis. P. 371.
- ³⁴ Penna R. I ritratti originali di Gesù Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi, P. 179.
- ³⁵ Kasper W. Ten pat. P. 174.
- ³⁶ Penna R. I ritratti originali di Gesù Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi, P. 183.
- ³⁷ Penna R. Ten pat. P. 184.
- ³⁸ Dupuis J. O jūs kuo mane laikote? Kristologijos įvadas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2004. P. 90.
- ³⁹ Morgan R. Theology (NT), in The Anhor Bible Dictionar. Vol. VI. Doubleday. USA. 1992. P. 473–483.
- ⁴⁰ Dupuis J. Ten pat. P. 91.
- ⁴¹ Callahan A. D. The language of Apocalypse, in Harvard Theological review. LXXXVIII (1995). P. 453–470.
- ⁴² Yancey P. Jėzus, kokio niekada nepažinojau. P. 222.
- ⁴³ Dupuis J. Ten pat. P. 91.
- ⁴⁴ Dupuis J. Ten pat. P. 92.
- ⁴⁵ *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. 646.
- ⁴⁶ Dupuis J. Ten pat. P. 90.
- ⁴⁷ Nickelsburg G. Resurrection (Early Judaism and Christianity). P. 688.
- ⁴⁸ *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. 648.
- ⁴⁹ Fraade S. D. Judaism (Palestinian), in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 1054–1061.
- ⁵⁰ Kasper W. Ten pat. P. 192.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Applebaum S. Judaism (Egypt), in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 1061–1072.
2. Borg M. Jesus, Teaching of, in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 805–812.
3. Callahan A. D. The language of Apocalypse, in Harvard Theological review, LXXXVIII (1995). P. 453–470.
4. Dupuis J. O jūs kuo mane laikote? Kristologijos įvadas, Katalikų pasaulio leidiniai, Vilnius. 2004.
5. Egger W. Metodologia del Nuovo Testamento. Bologna. 1991.
6. Fraade S. D. Judaism (Palestinian), in The Anhor Bible Dictionary. Vol. III. Doubleday. USA. 1992.

- P. 1054–1061.
7. *Homer. Ilias*. Opera in five volumes. Ed. D. B. Monro, Th. W. Allen. Oxford University Press. 1920.
 8. *Homer. The Odyssey*. London: Cambridge, Harvard University Press. 1919.
 9. *Yancey P. Jėzus, kokio niekada nepažinojau*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2002.
 10. *Jeremias J. Antropos*, in *Theological Dictionary of The Hew Testament* (Edited by Gerhard Kittel). Vol. I. Grand Rapids. Michigan. USA. 1995. P. 364–367.
 11. *Kasper W. Gesu Il Cristo*. Queriniana. Brescia. 1989.
 12. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Kaunas: Tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla. 1997.
 13. *Kessler H. Cristologia*, in *Nuovo corso di teologia dogmatica 1*. Queriniana. Brescia. 1995. P. 283–515.
 14. *Morgan R. Theology (NT)*, in *The Anhor Bible Dictionary*. Vol. VI. Doubleday. USA. 1992. P. 473–483.
 15. *Nickelsburg G. Resurrection (Early Judaism and Christianity)*, in *The Anhor Bible Dictionary*. Vol. V. Doubleday. USA. 1992. P. 680–691.
 16. *O'Callaghan P. Resurrezione*, in *Dizionario interdisciplinare di scienza e fede 2*. Urbaniana university press-Citta Nuova. 2002. P. 1218–1231.
 17. *Oepke A. Anastasis*, in *Theological Dictionary of The Hew Testament* (Edited by Gerhard Kittel). Vol. I. Grand Rapids. Michigan. USA. 1995. P. 368–372.
 18. *Overmann J. A. – Green W. S. Judaism (Greco-Roman period)*, in *The Anhor Bible Dictionary*. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 1025–1054.
 19. *Paul A. I manoscritti del Mar Morto, Elle Di Ci*. Leumann. Torino. 2002.
 20. *Penna R. Judaism (Rome)*, in *The Anhor Bible Dictionary*. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 1073–1076.
 21. *Penna R. I ritratti originali di Gesu Il Cristo, Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, I Gli inizi*, San Paolo. 1996.
 22. *Penna R. Iritratti originali di Gesu Il Cristo. Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, II Gli sviluppi*. San Paolo. 1999.
 23. *Sanders E. P. Istorinis Jėzaus asmuo*. Kaunas: Šviesa. 1999.
 24. *Wright N. T. Jesus, Quest for the historical*, in *The Anhor Bible Dictionary*. Vol. III. Doubleday. USA. 1992. P. 797–802.

Gauta: 2007 10 24

Parengta spaudai: 2007 11 14

Arvydas RAMONAS

SELF-CONSCIOUSNESS OF JESUS' DEATH AND RESURRECTION: HISTORICAL, CULTURAL AND THEOLOGICAL CONTEXT

S u m m a r y

Jesus from Nazareth valued his death as a possibility for one suffering and death to provide meaning for many. Jesus' self-giving death is the peak of his whole ministry. This proves that death can be interpreted as a gift for others what is also witnessed by the Last Supper. Through Christ's personality, his teaching and fate God proved his loyalty to the previously made promises. Christ did not try to teach the new Law, but proclaimed the approach of God's Kingdom. Therefore, Christ's news about God is that "today" salvation has come among us, today is Lord's merciful year, today God's kingdom has started functioning practicably in Christ. "The time is fulfilled, and the kingdom of God is at hand: repent ye, and believe the gospel!" (Mark 1:15). Jesus' attitude towards his death is concurrent to his whole life. The saying "You die like you have lived" particularly applies to Him. It is

exceptional that Jesus' order to love one's enemies undoubtedly applies to Him as well, comp. Luke 23:34 "Father, forgive them, for they know not what they do". He did not fight and gave himself easily into his enemies' hands. He is also benevolent to all sinners. Jesus proclaimed that God loves them, invites to community and provides with mercy. And therefore His death is also for them. He also served the poor. Biblicalist H. Schurman was the first to describe Jesus' from Nazareth life as *pro-existentia* which means that Jesus strived to serve both God and those who profess Him. His life was devoted to others and thus His *pro-existentia* becomes *pro-nobis* – "life for us". Therefore, if he lived for others he also died for others.

Jesus approved of pharisaic belief in eschatological resurrection of the body. Sadducees and Samaritans did not acknowledge resurrection of the dead. Jesus never asks God to resurrect Him from the dead thus showing that He was right in the presence of his enemies. He rarely speaks about his resurrection. Just once all three synoptics compatibly communicate Christ's words about His end: "He will rise three days later" (Mark 9:31). This means that Christ had a hope that God would not abandon Him in the world of the dead. Such a hope that unduly suffering will be somehow saved by God existed in Judaism, e.g. Isaiah 53:11 "After the suffering of his soul, he will see the light", 2 Maccabees 7:9,14, Psalms 34:19 "Many are the afflictions of the just; but out of them all will the Lord deliver them".

As it has already been mentioned the Gospels do not describe the event of resurrection, i.e. how it was technically carried out, but they describe the Resurrected person. This proves that the primary Christian community was more interested in Christ's person and not in how He resurrected. The object of faith in this case is not the case of resurrection but Jesus the Resurrected who leaves a mark on a believer's life and life in general. Christ's resurrection is not purely historical fact, but meta-historical, eschatological and transcending the boundaries of this world. Resurrected Christ is no longer historical person but cosmic. This means He no longer has his biography and has gone to Lord's sphere characteristic to God only. Christ's only history remains the life before the resurrection. Jesus' state after death is unique; He is the only one referred to as "sitting at God's right hand". This statement makes him the Lord and the Saviour, who gives the gifts of the Holy Spirit to those who believe in him.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Jėzus Kristus, kančia, mirtis, prisikėlimas.

KEY WORDS: Jesus Christ, passion, death, resurrection.

Arvydas RAMONAS – Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedros vedėjas, docentas, kunigas, teologijos mokslų daktaras, Telšių kunigų seminarijos dėstytojas. Klaipėdos universiteto kapelionas ir nacionalinis delegatas universitetinei sielovadai. Lietuvių katalikų mokslo akademijos Klaipėdos skyriaus pirmininkas. Mokslinių interesų kryptys: Katalikų Bažnyčios dogminė teologija, Stačiatikių Bažnyčios teologija ir dvasingumas. Adresas: Kretingos g. 40, LT-92307 Klaipėda. Tel. +370 682 16645. Faks. +370 46 398602. El. p. ramonasarvydas@takas.lt; arvydas.ramonas@ku.lt

Arvydas RAMONAS – Chair of the Catechetical department of the Pedagogical faculty at Klaipėda University, priest, doctor of theology, Telšiai Seminary lecturer. Chaplain of the Klaipėda's university and national delegate of the university pastoral care. Member of Lithuanian Catholic Science Academy. Fields of interest: Catholic Church dogmatic theology, Orthodox theology and spirituality. Address: Kretingos str. 40, LT-92307 Klaipėda. Phone: +370 682 16645. Fax: +370 46 398602. E-mail: ramonasarvydas@takas.lt; arvydas.ramonas@ku.lt